Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
MACIEJE SZPUNARA
přednesené dne 14. března 2024[1]

Věc C-86/23

E. N. I.,
Y. K. I.
proti
HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, kterou podal Varhoven kasacionen sad (Nejvyšší kasační soud, Bulharsko)]

„Řízení o předběžné otázce – Justiční spolupráce v občanských věcech – Právo rozhodné pro mimosmluvní závazkové vztahy – Nařízení (ES) č. 864/2007 – Imperativní ustanovení – Pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel – Dopravní nehoda – Nárok na náhradu újmy přiznaný rodinným příslušníkům zemřelé – Zásada spravedlnosti při stanovení náhrady nemajetkové újmy – Kritéria pro posouzení“

I. Úvod

1. Tato žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Nejvyšším kasačním soudem (Varhoven kasacionen sad, Bulharsko) se týká otázky rozhodného práva pro nárok na náhradu škody vznesený fyzickými osobami – bulharskými státními příslušníky – vůči pojišťovně za nemajetkovou újmu způsobenou smrtí jejich dcery při dopravní nehodě v Německu, a to v rámci povinného pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel.

2. Tato otázka souvisí s obvyklým problémem „imperativních ustanovení“ a má dvojí význam z hlediska vývoje unijního mezinárodního práva soukromého. Nabízí Soudnímu dvoru příležitost zaprvé vyjasnit obrysy pojmu „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení (ES) č. 864/2007[2] a zadruhé určit kritéria pro kvalifikaci norem chránících individuální práva a svobody jako „imperativních ustanovení“ ve smyslu uvedeného článku, přičemž tento druhý aspekt v současné době vyvolává intenzivní akademickou diskusi.

[1] – Původní jazyk: francouzština.

[2] – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II) (Úř. věst. 2007, L 199, s. 40, dále jen „nařízení Řím II“).

II. Právní rámec

A. Unijní právo

1. Nařízení Řím II

3. Článek 4 nařízení Řím II, který je nadepsán slovy „Obecné pravidlo“, v odstavci 1 uvádí:

„Nestanoví-li toto nařízení jinak, je rozhodným právem pro mimosmluvní závazkové vztahy, které vznikají z civilních deliktů, právo země, kde škoda vznikla, bez ohledu na to, ve které zemi došlo ke skutečnosti, jež vedla ke vzniku škody, a bez ohledu na to, ve které zemi nebo kterých zemích se projevily nepřímé následky této skutečnosti.“

4. Článek 16 tohoto nařízení, nadepsaný „Imperativní ustanovení“, stanoví:

„Tímto nařízením není v žádném případě dotčeno použití imperativních ustanovení práva země, v níž má soud sídlo, bez ohledu na právo, které by se na mimosmluvní závazkový vztah jinak použilo.“

2. Nařízení (ES) č. 593/2008

5. Článek 9 nařízení č. 593/2008 [3], nadepsaný „Imperativní ustanovení“, v odstavcích 1 a 2 stanoví:

„1. Imperativní ustanovení jsou ustanovení, jejichž dodržování je pro stát při ochraně jeho veřejných zájmů, jako např. jeho politického, společenského a hospodářského uspořádání zásadní do té míry, že se vyžaduje jejich použití na jakoukoli situaci, která spadá do jejich oblasti působnosti, bez ohledu na právo, které by se jinak na smlouvu podle tohoto nařízení použilo.

2. Tímto nařízením není v žádném případě dotčeno použití imperativních ustanovení práva země soudu.“

B. Bulharské právo

6. Deliktní odpovědnost se podle bulharského práva řídí ustanoveními článků 45 až 54 zákona o závazkových vztazích a smlouvách (zakon za zadalženijata i dogovorite [4], dále jen „ZZD“).

7. Článek 45 ZZD stanoví:

„(1) Každý je povinen nahradit škodu způsobenou jinému.

(2) Ve všech případech protiprávního jednání se zavinění předpokládá, dokud se neprokáže opak.“

[3] – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), (Úř. věst. 2008, L 177, s. 6, dále jen „nařízení Řím I“).

[4] – DV č. 275 ze dne 22. listopadu 1950.

8. Článek 52 ZZD stanoví:

„O náhradě nemajetkové újmy rozhoduje soud podle zásad spravedlnosti.“

C. Německé právo

9. Pod nadpisem „Nemajetková újma“ stanoví § 253 Bürgerliches Gesetzbuch (občanský zákoník, dále jen „BGB“), ve znění použitelném na spor v původním řízení, toto:

„(1) Peněžní náhradu nemajetkové újmy lze požadovat pouze v zákonem stanovených případech.

(2) Má-li být náhrada újmy poskytnuta z důvodu újmy na těle, zdraví, svobodě nebo sexuálním sebeurčení, lze požadovat spravedlivou peněžní náhradu i za nemajetkovou újmu.“

10. Ustanovení § 823 BGB, nadepsané „Povinnost nahradit škodu“, v odstavci 1 stanoví:

„Každý, kdo úmyslně nebo z nedbalosti způsobí jinému protiprávní újmu na životě, těle, zdraví, svobodě, majetku nebo jiném právu, je povinen nahradit druhému vzniklou škodu.“

11. V ustanovení § 115, nadepsaném „Právo podat přímou žalobu“, Gesetz über den Versicherungsvertrag (zákon o pojistných smlouvách) ze dne 23. listopadu 2007[5], ve znění použitelném na spor v původním řízení, se v odstavci 1 stanoví:

„Třetí osoba může rovněž uplatnit svůj nárok na náhradu škody vůči pojistiteli,

1. jedná-li se o pojištění občanskoprávní odpovědnosti, jehož předmětem je plnění z povinného pojištění vyplývajícího ze zákona o povinném pojištění […]

[…]

Nárok vzniká v rozsahu povinnosti pojistitele plnit z pojistného vztahu, a pokud povinnost plnit neexistuje, v rozsahu § 117 odst. 1 až 4. Pojistitel je povinen vyplatit peněžní náhradu. Pojistitel a pojistník, který je povinen k náhradě škody, odpovídají společně a nerozdílně.“

III. Skutkový stav v původním řízení, předběžná otázka a řízení před Soudním dvorem

12. Dne 27. července 2014 zemřela při dopravní nehodě v Německu dcera E. N. I. a Y. K. I., žalobců v původním řízení a bulharských státních příslušníků. Viník nehody měl sjednané povinné pojištění odpovědnosti za škodu u pojišťovny HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung AG (dále jen „HUK-COBURG“) se sídlem v Německu.

13. Dne 25. července 2017 podali žalobci proti společnosti HUK-COBURG žalobu k Sofijski gradski sad (Městský soud v Sofii, Bulharsko), kterou se domáhaly zaplacení 250 000 bulharských leva (BGN) (přibližně 125 000 eur) pro každou z nich z titulu náhrady nemajetkové újmy způsobené úmrtím jejich dcery.

[5] – BGBl. 2007 I, s. 2631.

14. Dne 27. září 2017 vyplatila společnost HUK-COBURG každému z rodičů částku 2 500 EUR jako náhradu škody způsobené úmrtím jejich dcery.

15. Rozsudkem ze dne 23. prosince 2019 Sofijski gradski sad (Městský soud v Sofii) žalobě částečně vyhověl a každému z rodičů přiznal náhradu škody ve výši 100 000 BGN (přibližně 50 000 eur), od něhož byla odečtena částka 2 500 eur, kterou již pojišťovna vyplatila.

16. Soudní dvůr konstatoval, že rozhodným právem je německé právo občanskoprávní odpovědnosti, které stanoví náhradu nemajetkové újmy utrpěné nepřímými oběťmi, jako jsou žalobci v původním řízení, pouze ve zvláštních situacích, kdy způsobená bolest a utrpení měly za následek újmu na zdraví nepřímé oběti. Soud dospěl k závěru, že za bolest a utrpení, které rodiče utrpěli, by měla být přiznána náhrada škody, zejména z důvodu těžké emoční krize, která vedla k akutní stresové reakci, a protože přibližně po dobu 1 roku po úmrtí dcery trpěli depresivními náladami, neklidem, napětím, emoční nestabilitou, poruchami spánku, ztrátou chuti k jídlu a emočním odcizením. V odůvodnění přiznané částky Sofijski gradski sad (Městský soud v Sofii) poukázal na zásadu spravedlivé náhrady nemajetkové újmy jak podle bulharského práva a jeho článku 52 ZZD, tak podle německého práva a jeho § 253 odst. 2 BGB. Kritéria pro stanovení náhrady škody však neměla být stanovena těmito vnitrostátními právními předpisy, ale má vycházet z judikatury obou zemí.

17. Sofijski apelativen sad (Odvolací soud v Sofii, Bulharsko) rozsudek soudu prvního stupně zrušil. Tento soud žalobu rodičů v plném rozsahu zamítl s tím, že neprokázali, že bolest a utrpení vedly k patologickému poškození jejich zdraví, což je podle použitelného německého práva podmínkou pro náhradu nemajetkové újmy. Kromě toho shledal neopodstatněným jejich argument, že podle článku 16 nařízení Řím II se namísto německého deliktního práva použitelného podle čl. 4 odst. 1 téhož nařízení použije článek 52 ZZD. Podle názoru tohoto soudu částky, které společnost HUK-COBURG již vyplatila, nepředstavují uznání nároků rodičů ze strany pojišťovny. Rodiče neměli nárok na tuto částku, která vzhledem ke své výši odpovídá „malé náhradě“ za nemajetkovou újmu stanovené v čl. 253 odst. 2 BGB.

18. Rodiče podali proti tomuto rozsudku kasační opravný prostředek k Nejvyššímu kasačnímu soudu (Varhoven kasacionen sad), který je předkládajícím soudem.

19. Tento soud nejprve konstatuje, že německá právní úprava použitelná v projednávané věci na základě článku 4 nařízení Řím II, konkrétně § 253 odst. 2 a § 823 odst. 1 BGB, ve spojení s § 115 odst. 1 prvním pododstavcem bodem 1 zákona o pojistných smlouvách, je totožná s právní úpravou, o kterou se jednalo ve věci, v níž byl vydán rozsudek HUK-COBURG-Allgemeine Versicherung[6] a která se týkala stejné dopravní nehody jako v projednávané věci.

20. Dále Nejvyšší kasační soud (Varhoven kasacionen sad) připomíná, že v tomto rozsudku Soudní dvůr zaprvé rozhodl, že dotčená německá právní úprava je součástí vnitrostátního hmotného práva občanskoprávní odpovědnosti, na které odkazuje směrnice (EU) 2009/103[7], a stanovil objektivní kritérium pro určení nemajetkové újmy, která může být důvodem náhrady v případě blízkého rodinného příslušníka oběti dopravní nehody. Dále Soudní dvůr rozhodl, že směrnice 2009/103 nebrání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví závazná kritéria pro určení, které nemajetkové újmy mohou být nahrazeny.

[6] – Rozsudek ze dne 15. prosince 2022 (C-577/21, EU:C:2022:992, dále jen „HUK-COBURG I“).

[7] – Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 16. září 2009 o pojištění občanskoprávní odpovědnosti z provozu motorových vozidel a kontrole povinnosti uzavřít pro případ takové odpovědnosti pojištění (Úř. věst. 2009, L 263, s. 11).

21. A konečně, předkládající soud připomíná, že na rozdíl od německé právní úpravy dotčené v projednávané věci, která pro nárok na náhradu nemajetkové újmy stanoví tři podmínky – a sice že taková oběť utrpěla újmu na zdraví, že je blízkým rodinným příslušníkem přímé oběti a že existuje příčinná souvislost mezi pochybením způsobeným osobou odpovědnou za nehodu a touto újmou –, článek 52 ZZD stanoví, že o náhradě nemajetkové újmy rozhoduje soud podle zásad spravedlnosti. Podle jeho názoru ze závazné judikatury Nejvyššího soudu (Varhoven sad) a Nejvyššího kasačního soudu (Varhoven kasacionen sad) vyplývá, že podle bulharského práva mohou být předmětem odškodnění veškeré psychické bolesti a utrpení, které rodiče utrpěli v důsledku úmrtí svého dítěte při dopravní nehodě v důsledku deliktu, aniž by bylo nutné, aby tato ztráta nepřímo vedla k patologickému poškození zdraví oběti. Poukazuje na to, že výše náhrady škody závisí na okolnostech případu, přičemž obvyklá částka přiznaná za nemajetkovou újmu rodiči za úmrtí dítěte při dopravní nehodě v roce 2014 činila přibližně 120 000 BGN (přibližně 61 000 eur), zatímco maximální částka přiznaná podle německého práva by činila přibližně 5 000 eur. Podle názoru tohoto soudu by i za předpokladu, že by bylo návrhovému žádání rodičů vyhověno a že by byli schopni prokázat patologické poškození, činila maximální částka k vyplacení 5 000 EUR.

22. Předkládající soud si s odkazem na rozsudek Da Silva Martins [8], v němž Soudní dvůr rozhodl, že vnitrostátní soud musí na základě podrobné analýzy určit, zda je vnitrostátní ustanovení natolik důležité ve vnitrostátním právním řádu, aby odůvodňovalo výjimku z použití rozhodného práva určeného podle článku 4 nařízení Řím II, klade otázku, zda lze za takové ustanovení považovat článek 52 ZZD, a to z toho důvodu, že zásada spravedlnosti je základní zásadou bulharského práva a je součástí veřejného pořádku státu. Tento soud poukazuje na to, že vnitrostátní judikatura se v této otázce rozchází.

23. Za těchto podmínek se Nejvyšší kasační soud (Varhoven kasacionen sad) rozhodnutím ze dne 7. února 2023, došlým Soudnímu dvoru dne 15. února 2023, rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Musí být článek 16 [nařízení Řím II] vykládán v tom smyslu, že takové vnitrostátní ustanovení, jako je ustanovení dotčené v původním řízení, které stanoví použití takové základní zásady práva členského státu, jako je zásada spravedlnosti, při stanovení náhrady nemajetkové újmy v případech, kdy došlo k úmrtí blízkých osob v důsledku deliktu, lze považovat za imperativní ustanovení ve smyslu tohoto článku?“

24. Písemná vyjádření předložily žalovaná v původním řízení, česká a německá vláda, jakož i Evropská komise. Soudní dvůr rozhodl, že v projednávané věci se nebude konat jednání.

IV. Analýza

A. Úvodní poznámky

25. Předtím, než se budu zabývat právním problémem, který vyvolala předběžná otázka, považuji za vhodné uvést následující upřesnění a úvahy týkající se pozadí tohoto případu. Připomínám však, že podle ustálené judikatury je ke zjištění a posouzení skutkového stavu ve sporu, který mu byl předložen, příslušný pouze předkládající soud [9].

[8] – Viz rozsudek ze dne 31. ledna 2019 (C-149/18, EU:C:2019:84, dále jen „rozsudek Da Silva Martins“).

[9] – Viz zejména rozsudek ze dne 20. října 2022, Ekofrukt (C-362/21, EU:C:2022:815, bod 26 a citovaná judikatura).

26. Pokud jde zaprvé o specifika projednávané věci, z předkládacího rozhodnutí vyplývá, že žaloba podaná žalobci v původním řízení proti společnosti HUK-COBURG, kterou se domáhali náhrady škody z povinného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorových vozidel za nemajetkovou újmu, kterou utrpěli v důsledku úmrtí své dcery při dopravní nehodě, se týká stejné dopravní nehody, jakou je nehoda, která byla předmětem věci, v níž byl vydán rozsudek HUK-COBURG I.

27. V uvedené věci byl spor v původním řízení veden mezi dvěma dětmi téže přímé oběti, jako je ta, o níž se jedná v projednávané věci, na jedné straně, a společností HUK-COBURG na druhé straně ohledně náhrady nemajetkové újmy, kterou tyto děti utrpěly v důsledku úmrtí své matky, z titulu povinného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla. Žalobu podaly tyto děti zastoupené svým otcem [10]. Rozhodným německým právem (*lex causae*) byla v tomto případě na základě článku 4 nařízení Řím II, stejně jako v projednávané věci, ustanovení § 253 odst. 2 a § 823 odst. 1 BGB ve spojení s § 115 odst. 1 prvním pododstavcem bodem 1 zákona o pojistných smlouvách.

28. Za druhé, pokud jde o německou právní úpravu použitelnou podle článku 4 nařízení Řím II, z informací poskytnutých předkládajícím soudem s odkazem na rozsudek HUK-COBURG I vyplývá, že tato právní úprava stanoví pro náhradu nemajetkové újmy nepřímých obětí dopravní nehody tři podmínky [11]. Pokud jde o podmínku, že oběť musí utrpět újmu na zdraví, z tohoto rozsudku vyplývá, že podle německého práva, jak je vykládáno Bundesgerichtshof (Spolkový soudní dvůr, Německo), mohou být újmy psychické povahy považovány za újmu na zdraví pouze tehdy, pokud jsou *patologické* a jdou *nad rámec újmy na zdraví*, které jsou dotyčné osoby obecně vystaveny v případě smrti nebo vážného zranění blízkého rodinného příslušníka [12].

29. Předkládající soud připomíná, že bulharské právo (*lex fori*) naopak stanoví, že o náhradě nemajetkové újmy rozhoduje *soud na základě spravedlnosti*. Tento soud upřesňuje, že podle bulharského práva mohou být předmětem odškodnění veškeré psychické bolesti a utrpení, které rodiče utrpěli v důsledku úmrtí svého dítěte při dopravní nehodě v důsledku deliktu, aniž by bylo nutné, aby tato ztráta nepřímo vedla k patologickému poškození zdraví oběti [13].

30. V této souvislosti musím poukázat na to, že předkládající soud zřejmě zastává názor, že na rozdíl od bulharské právní úpravy není německá právní úprava použitelná pro stanovení náhrady nemajetkové újmy založena na zásadě spravedlnosti [14]. Ačkoli Soudnímu dvoru nepřísluší, aby se v rámci řízení o předběžné otázce vyjadřoval k výkladu vnitrostátních ustanovení, ani aby posuzoval, zda je správný jejich výklad, který poskytuje vnitrostátní soud [15], je třeba konstatovat, že

[10] – Z bodů 16 až 18 rozsudku HUK-COBURG I vyplývá, že otec, který byl pojištěn u společnosti HUK-COBURG v rámci povinného pojištění občanskoprávní odpovědnosti, nehodu zavinil. Řídil totiž své vozidlo ve stavu opilosti, přičemž matka seděla na pravém předním sedadle, aniž měla zapnutý bezpečnostní pás.

[11] – Viz bod 21 tohoto stanoviska.

[12] – Rozsudek HUK-COBURG I (bod 46). Německý zákonodárce tento požadavek odstranil prostřednictvím § 844 odst. 3 BGB; viz BGBl. 2017 I, s. 2421.

[13] – Viz bod 21 tohoto stanoviska.

[14] – Viz bod 21 tohoto stanoviska.

[15] – Viz zejména rozsudek ze dne 15. června 2023, Bank M. (Důsledky zrušení smlouvy) (C-520/21, EU:C:2023:478, bod 52).

v rozporu s tím, co uvádí společnost HUK-COBURG a Komise, z § 253 odst. 2 BGB nevyplývá, že by toto ustanovení bylo založeno na zásadě spravedlnosti, ale pouze stanoví možnost požadovat „spravedlivou náhradu“, což přísluší ověřit předkládajícímu soudu [16].

31. V projednávaném případě je však zřejmé, že použití německé právní úpravy podle článku 4 nařízení Řím II by vedlo k odlišnému výsledku, pokud jde o výši náhrady, neboť tato právní úprava podmiňuje náhradu nemajetkové újmy tím, že došlo k poškození zdraví blízkých rodinných příslušníků [17]. Jak vyplývá z předkládacího rozhodnutí, rodiče přímé oběti žádnou takovou škodu neprokázali, a proto neměli na takovou náhradu škody nárok [18].

32. V tomto ohledu bych chtěl zdůraznit, že je samozřejmé, že pouhá skutečnost, že při použití *lex fori* je dosaženo jiného řešení, pokud jde o výši náhrady škody, než k jaké by se dospělo při použití *lex causae*, nepostačuje k závěru, že dotčené bulharské ustanovení lze kvalifikovat jako „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II, pokud je použití *lex causae* slučitelné s hledisky spravedlnosti. Jinými slovy, tento rozdíl sám o sobě – totiž skutečnost, že výše náhrady škody, kterou utrpěli rodiče, je nižší jen proto, že jejich dcera zemřela při nehodě, ke které došlo v Německu, a nikoli v Bulharsku – nezakládá důvod pro takovou kvalifikaci, pokud tento rozdíl nevyplývá zejména z ochrany základního práva, která odůvodňuje potřebu použít *lex fori*.

33. Kromě toho podotýkám, že – jak vyplývá z informací poskytnutých předkládajícím soudem – judikatura bulharských soudů je nejednotná v otázce, zda § 52 ZZD představuje imperativní ustanovení ve smyslu článku 16 nařízení Řím II, což by ve sporu v původním řízení vedlo k vyloučení německého práva. Později se k tomu vrátím [19].

34. Na základě výše uvedených skutečností nyní provedu analýzu otázky položené předkládajícím soudem.

B. K předběžné otázce

35. Svou jedinou otázkou se předkládající soud v podstatě ptá, zda ustanovení vnitrostátního práva, které jako kritérium pro stanovení náhrady nemajetkové újmy utrpěné blízkými rodinnými příslušníky osoby, která zemřela v důsledku dopravní nehody, stanoví použití základní zásady práva členského státu, jako je zásada spravedlnosti, lze považovat za imperativní ustanovení ve smyslu článku 16 nařízení Řím II.

36. Společnost HUK-COBURG, česká a německá vláda a Komise se domnívají, že na předběžnou otázku je třeba odpovědět záporně. Společnost HUK-COBURG mimo jiné tvrdí, že použití ustanovení vnitrostátního práva určeného nařízením Řím II je podle článku 16 tohoto nařízení možno vyloučit pouze tehdy, pokud je takové použití zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem státu místa soudu. Německá vláda tvrdí, že vnitrostátní právo, které stanoví, že náhrada nemajetkové újmy se určuje podle zásad spravedlnosti, v zásadě nesplňuje podmínky pro použití tohoto ustanovení. Česká vláda s odkazem na rozsudek Da Silva Martins tvrdí, že přístup, podle něhož by ustanovení vnitrostátního práva mohlo být považováno za imperativní ustanovení ve

[16] – Dále podotýkám, že z předkládacího usnesení vyplývá, že pokud jde o odůvodnění částky přiznané v prvním stupni, Sofijski gradski sad (Městský soud v Sofii) poukázal na zásadu spravedlivé náhrady nemajetkové újmy jak podle bulharského práva a jeho článku 52 ZZD, tak podle německého práva a jeho článku 253 BGB. Viz bod 16 tohoto stanoviska.

[17] – Viz body 9 a 21 tohoto stanoviska.

[18] – Viz bod 17 tohoto stanoviska.

[19] – Viz bod 65 tohoto stanoviska.

smyslu článku 16 nařízení Řím II pouze na základě toho, že vychází ze základních zásad tohoto práva nebo na ně odkazuje, neodpovídá výjimečné povaze imperativních ustanovení a představuje snadný způsob, jak obejít použití práva určeného podle tohoto nařízení. Komise uvádí, že určení imperativního ustanovení ve smyslu článku 16 uvedeného nařízení musí být provedeno v souladu s kritérii stanovenými Soudním dvorem, zejména v rozsudcích Unamar [20] a Da Silva Martins.

37. V zájmu podání užitečné odpovědi na předběžnou otázku uvedu nejprve několik stručných úvah o vztahu mezi článkem 4 a článkem 16 nařízení Řím II (oddíl 1). Zadruhé pak provedu analýzu judikatury Soudního dvora týkající se definice pojmu „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 16 uvedeného nařízení (oddíl 2), přičemž následně za třetí vyzdvihnu význam zohlednění dostatečně úzké vazby na zemi, v níž má soud sídlo, při uplatňování tohoto ustanovení (oddíl 3), a nakonec za čtvrté provedu analýzu kritéria pro kvalifikaci norem chránících individuální práva a svobody jako „imperativních ustanovení“ ve smyslu uvedeného ustanovení (oddíl 4).

1. Stručné úvahy o vztahu mezi článkem 4 a článkem 16 nařízení Řím II

38. Na úvod připomínám, že v 1. bodě odůvodnění nařízení Řím II se uvádí, že přispívá k udržení a rozvíjení prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Za tímto účelem toto nařízení stanoví dvě kolizní normy, a to na jedné straně obecné pravidlo vztahu v článku 4 [21], který je uveden v kapitole II nazvané „Civilní delikty“, a na druhé straně pravidlo zavádějící svobodu volby stanovené v článku 14, který je uveden v kapitole IV nazvané „Volba práva“ [22]. Pokud jde o prvně uvedené ustanovení, zdůrazňuji, že při vypracování obecného pravidla vztahu, které je zde stanoveno, byla zohledněna potřeba právní jistoty a snaha o dosažení kompromisu mezi rozdílnými zájmy stran [23]. Později se k těmto cílům vrátím [24].

39. Článek 16 nařízení Řím II nadepsaný „Imperativní ustanovení“, který je součástí kapitoly V nazvané „Společná pravidla“, stanoví, že „[t]ímto nařízením není v žádném případě dotčeno použití imperativních ustanovení práva země, v níž má soud sídlo, bez ohledu na právo, které by se na mimosmluvní závazkový vztah jinak použilo“. Zatímco tedy článek 4 nařízení určuje právo země, kde škoda vznikla (*lex loci damni*), článek 16 stanoví odchylku od použití práva určeného tímto hraničním určovatelem za účelem použití imperativního ustanovení práva státu, v němž má soud sídlo. Tato odchylka od kolizní normy je však svou povahou výjimečná, což znamená, že její uplatnění musí být řádně odůvodněno, neboť „dodržování této výjimky je nezbytné pro ochranu politického, společenského a hospodářského uspořádání“ [25].

[20] – Rozsudek ze dne 17. října 2013 (C-184/12, EU:C:2013:663, dále jen „rozsudek Unamar“).

[21] – V tomto smyslu se ve 14. bodě odůvodnění nařízení Řím II uvádí, že „[toto nařízení] stanoví […] obecné pravidlo, ale rovněž zvláštní pravidla a u některých ustanovení „únikovou doložku“, která umožňuje odchýlit se od těchto pravidel, je-li ze všech okolností případu zřejmé, že je civilní delikt zjevně úžeji spojen s jinou zemí. Tento soubor pravidel tak vytváří pružný rámec kolizních norem.“ Viz rovněž poznámka pod čarou 37 tohoto stanoviska.

[22] – Pokud jde o článek 14 nařízení Řím II, viz Pacuła, K., *Wybór prawa a ochrona osób trzecich na tle rozporządzenia Rzym II*, Wolters Kluwer, Varšava, 2024.

[23] – Viz návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy („Řím II“) [COM(2003) 427 final], s. 12, a 16. bod odůvodnění nařízení Řím II. Viz mimo jiné Francq, S., „Le règlement Rome II concernant la loi applicable aux obligations non contractuelles. Entre droit communautaire et droit international privé“, *Journal de droit européen*, 2008, s. 289 až 296.

[24] – V tomto ohledu viz bod 47 tohoto stanoviska.

[25] – Viz Franceskakis, P., „Quelques précisions sur les lois d'application immédiate et leurs rapports avec les règles de conflits de lois“, *Revue critique de droit international privé*, 1966, s. 1 a násl. Pro názor opačný k mechanismu imperativních ustanovení viz zejména Heuzé, V., „Un avatar du pragmatisme juridique: la théorie des lois de police“, *Revue critique de droit international privé*, č. 1, 2020, s. 31 až 60.

40. Za těchto okolností tedy projednávaná věc vyvolává právní otázku, zda je možné se podle článku 4 nařízení Řím II odchýlit od právní úpravy použitelné na mimosmluvní závazkový vztah vzniklý v důsledku škodné události, a to v zájmu použití „imperativních ustanovení“ práva země, v níž má soud sídlo, podle článku 16 tohoto nařízení.

41. Vzájemné vymezení těchto dvou ustanovení prostřednictvím definice pojmu „imperativní ustanovení“ je předmětem ustálené judikatury Soudního dvora, která byla vytvořena rozsudky ve věcech Unamar, ERGO Insurance a Gjensidige Baltic [26] a Da Silva Martins.

2. K judikatuře Soudního dvora k pojmu „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II

42. Ve věci, v níž byl vydán rozsudek ERGO Insurance a Gjensidige Baltic, se předkládající soudy mimo jiné snažily zjistit, jak mají být vykládána nařízení Řím I a Řím II, aby bylo možné určit právo nebo práva použitelná na regresní nárok vznesený pojistitelem tahače, který odškodnil poškozeného při dopravní nehodě způsobené řidičem tohoto vozidla, vůči pojistiteli přívěsu taženého při této nehodě. V této souvislosti Soudní dvůr připomněl, že pokud jde o příslušné oblasti působnosti nařízení Řím I a Řím II, musí být pojmy „smluvní závazkový vztah“ a „mimosmluvní závazkový vztah“, které jsou v nich obsaženy, vykládány nejen autonomně, a to především s přihlédnutím k systematice a cílům těchto nařízení, ale také, jak vyplývá z bodu 7 odůvodnění obou nařízení, k *cíli soudržnosti* při vzájemném používání těchto nařízení [27].

43. V rozsudku Da Silva Martins [28], v němž Soudní dvůr poprvé podal výklad článku 16 nařízení Řím II, původně na základě bodu 43 rozsudku ERGO Insurance a Gjensidige Baltic, rozhodl, že požadavek na soudržné uplatňování nařízení Řím I a Řím II v zájmu dosažení co největší míry harmonizace při výkladu pojmů obsažených v těchto dvou nařízeních, které jsou z *funkčního hlediska identické*, vede ke konstatování, že nehledě na to, že některá jazyková znění nařízení Řím II používají jinou terminologii ve srovnání s nařízením Řím I, odpovídá „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II definici „imperativních ustanovení“ ve smyslu článku 9 nařízení Řím I, a výklad posledně uvedeného pojmu podaný Soudním dvorem tedy platí

[26] – Rozsudek ze dne 21. ledna 2016 (C-359/14 a C-475/14, dále jen „rozsudek ERGO Insurance a Gjensidige Baltic“, EU:C:2016:40).

[27] – Rozsudek ERGO Insurance a Gjensidige Baltic (bod 43). V bodě 7 odůvodnění nařízení Řím II se uvádí, že „[v]ěcná působnost a ustanovení tohoto nařízení by měly být v souladu s nařízením Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech [(Úř. věst. 2001, L 12, s. 1; Zvl. vyd. 19/04, s. 42, dále jen „nařízení Brusel I)] a s nástroji upravujícími právo rozhodné pro smluvní závazkové vztahy“. Podle mého názoru je bod 7 odůvodnění nařízení Řím I a Řím II základem pro koncepci, podle níž pojmy použité unijním normotvůrcem k vymezení oblastí působnosti těchto dvou nařízení, nařízení Brusel I [nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Úř. věst. L 351, s. 1, dále jen „nařízení Brusel Ia“)] a jejich ustanovení je třeba vykládat soudržně. Viz Szpunar, M., „Droit international privé de l’Union; cohérence des champs d’application et/ou des solutions?“, *Revue critique de droit international privé*“, 2018, s. 573.

[28] – Ve věci, v níž byl vydán tento rozsudek, byl spor v původním řízení veden mezi portugalským poškozeným a španělskou pojišťovnou ohledně určení rozhodného práva pro povinnost k náhradě škody vzniklé v důsledku dopravní nehody, k níž došlo ve Španělsku. Španělské právní předpisy stanovily promlčecí lhůtu v délce jednoho roku, zatímco portugalské právní předpisy stanovily promlčecí lhůtu v délce tří let. Předkládající soud se zejména snažil zjistit, zda portugalská právní úprava, „která do vnitrostátního práva provádí [směrnici 2009/103] a stanoví, že právo státu, […] v němž došlo k nehodě, se nahrazuje portugalským právem, ‚poskytuje-li větší rozsah krytí‘, má charakter imperativního ustanovení ve smyslu článku 16 nařízení Řím II“. Rozsudek Da Silva Martins (bod 21).

i pro výklad pojmu „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II [29]. Připomínám, že čl. 9 odst. 1 nařízení Řím I definuje imperativní ustanovení jako „ustanovení, jejichž dodržování je pro stát při ochraně jeho veřejných zájmů, jako např. jeho politického, společenského a hospodářského uspořádání zásadní do té míry, že se vyžaduje jejich použití na jakoukoli situaci, která spadá do jejich oblasti působnosti, bez ohledu na právo, které by se jinak na smlouvu podle tohoto nařízení použilo“ [30].

44. S odkazem na rozsudek Unamar [31] pak Soudní dvůr připomněl, že v souvislosti s Římskou úmluvou již zdůraznil, že výjimka týkající se existence "kogentního pravidla" ve smyslu právních předpisů dotčeného členského státu musí být vykládána přísně [32]. S ohledem na tento výklad Soudní dvůr zejména uvedl, že pokud jde o určení případného „imperativního ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II, musí předkládající soud konstatovat na základě *podrobné analýzy* znění, obecné systematiky, cílů a kontextu přijetí tohoto ustanovení, že je natolik důležité ve vnitrostátním právním řádu, aby odůvodňovalo výjimku z použití rozhodného práva určeného podle článku 4 tohoto nařízení [33]. Konkrétně předkládající soud musí určit *zvláště závažné důvody*, jako je zjevné narušení práva na účinnou právní ochranu a na účinnou soudní ochranu, které by vyplynulo z uplatnění práva určeného jako rozhodné podle článku 4 uvedeného nařízení [34].

45. Soudní dvůr následně konstatoval, že takové vnitrostátní ustanovení, jako je ustanovení dotčené v této věci, podle něhož je promlčecí lhůta u žaloby na náhradu újmy způsobené pojistnou událostí tříletá, nemůže být považováno za imperativní ustanovení ve smyslu článku 16 nařízení Řím II, ledaže soud, kterému byla věc předložena, konstatuje na základě podrobné analýzy znění, obecné systematiky, cílů a kontextu přijetí tohoto ustanovení, že je natolik důležité ve vnitrostátním právním řádu, že odůvodňuje výjimku z použití rozhodného práva určeného podle článku 4 tohoto nařízení [35].

[29] – Rozsudek Da Silva Martins (bod 28). Absenci definice pojmu „imperativní ustanovení“ v nařízení Řím II lze jistě vysvětlit tím, že znění článku 16 tohoto nařízení vychází z čl. 7 odst. 2 Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřené k podpisu v Římě dne 19. června 1980 (Úř. věst. L 266, s. 1; dále jen „Římská úmluva“), přičemž nařízení Řím I bylo přijato až po nařízení Řím II. Tuto mezeru krátce poté vyplnil článek 9 nařízení Řím I; v tomto ohledu viz Ho-Dac, M., „L'arrêt da Silva Martins de la Cour de justice de l'Union européenne, expression des 'rapports de méthodes' dans l'ordre juridique européen“, *Revue trimestrielle de droit européen*, 2019, č. 4, s. 869 až 882, zejména bod 10. Někteří autoři z oboru právní vědy označili za „nešikovný“ výraz „dispositions impératives dérogatoires“ použitý v článku 16 nařízení Řím II ve francouzské jazykové verzi namísto klasického výrazu „lois de police“ použitého v bodě 32 odůvodnění tohoto nařízení; viz Francq, S. a Jault-Seseke, F., „Les lois de police, une approche de droit comparé“, *Le règlement communautaire Rome I et le choix de loi dans les contrats internationaux*, Corneloup, S., a Jaubert, S. (éd.), Lexis Nexis Litec, Paříž, 2011, s. 357 až 393, zejména s. 360. Jaubert (Eds.), Lexis Nexis Litec, Paříž, 2011, s. 357 až 393, zejména s. 360.

[30] – Jak jsem již uvedl ve svém stanovisku ve věci Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, bod 71), tato definice vychází ze znění použitého v rozsudku ze dne 23. listopadu 1999, Arblade a další (C-369/96 a C-376/96, EU:C:1999:575, bod 30), ve kterém se Soudní dvůr zabýval ustanoveními belgického pracovního práva, která byla podle belgického práva považována za „lois de police et de sûreté“ (imperativní ustanovení o bezpečnosti).

[31] – Viz bod 49 uvedeného rozsudku. Pro připomenutí, v uvedeném rozsudku Soudní dvůr rozhodl, že článek 3 a čl. 7 odst. 2 Římské úmluvy musí být vykládány v tom smyslu, že použití práva členského státu EU, které si smluvní strany zvolily ve smlouvě o obchodním zastoupení a které splňuje minimální ochranu předepsanou směrnicí Rady 86/653/EHS ze dne 18. prosince 1986 o koordinaci právní úpravy členských států týkající se nezávislých obchodních zástupců (Úř. věst. 1986, L 382, s. 17; Zvl. vyd. 06/01, s. 177), může být soudem, který věc projednává a má sídlo v jiném členském státě, vyloučeno ve prospěch *lex fori* z důvodu vycházejícího z imperativní povahy pravidel upravujících situaci nezávislých obchodních zástupců v právním řádu posledně uvedeného členského státu pouze v případě, že soud, který věc projednává, podrobně konstatuje, že v rámci tohoto provedení považoval zákonodárce státu sídla soudu v dotyčném právním řádu za zásadní přiznat obchodnímu zástupci *ochranu přesahující rámec ochrany stanovené uvedenou směrnicí*, přičemž v této souvislosti zohlední povahu a účel těchto imperativních ustanovení (bod 52 a výroková část).

[32] – Rozsudek Da Silva Martins (bod 29).

[33] – Rozsudek Da Silva Martins (bod 31).

[34] – Rozsudek Da Silva Martins (bod 34).

[35] – Rozsudek Da Silva Martins (bod 35 a výroková část).

46. Vzhledem k výše uvedenému se mi jeví jako důležité zdůraznit, že pokud – jak jsem již uvedl – má použití imperativních ustanovení ve smyslu článku 16 nařízení Řím II za následek vyloučení použití práva rozhodného na základě tohoto nařízení, a tím odchýlení se od mechanismu stanoveného kolizními normami, smí vnitrostátní soud imperativní ustanovení ve smyslu tohoto ustanovení použít až jako poslední možnost.

47. Soudní dvůr ve své judikatuře uvedl, že cílem sledovaným nařízením Řím II je zejména, jak vyplývá z bodu 6[36], 14[37] a 16[38] odůvodnění, zaručit *jistotu co do rozhodného práva*, bez ohledu na zemi, v níž je žaloba podána, zlepšit *předvídatelnost* soudních *rozhodnutí* a zajistit přiměřenou rovnováhu mezi zájmy osoby, která je volána k odpovědnosti, a zájmy poškozeného[39].

48. Podle mého názoru Soudní dvůr ve své judikatuře týkající se definice pojmu „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II implicitně uznal, že kvalifikace vnitrostátního ustanovení jako imperativního ustanovení ve smyslu tohoto ustanovení nemůže být automatická, ale vyžaduje *posouzení okolností projednávané věci*, které vede k tomu, že použití práva země, v níž má soud sídlo, je považováno za nezbytné k ochraně veřejného zájmu země[40].

49. V tomto ohledu musí být z podrobné analýzy zřejmé nejen to, že použití imperativních ustanovení je v právním řádu státu, v němž má sídlo soud, nezbytné, ale toto použití musí být také *nejúčinnějším prostředkem k dosažení sledovaného cíle*, tj. ochrany státního zájmu. Pokud tomu tak není, a pokud může být veřejný zájem státu stejně nebo dokonce lépe chráněn uplatněním práva obecně použitelného na mimosmluvní závazkové vztahy podle článku 4 nařízení Řím II, měl by předkládající soud upustit od použití mechanismu odchylky stanoveného v článku 16 uvedeného nařízení[41].

50. Kromě toho upozorňuji na důležitý bod pro použití článku 16 nařízení Řím II, který není z judikatury Soudního dvora zřejmý, a to význam existence dostatečně úzkých vazeb se zemí, v níž má soud sídlo. Některá pravidla nelze *a priori* klasifikovat jako „imperativní ustanovení“, neboť tato klasifikace závisí v určitých případech na skutkových okolnostech, které vedou k dostatečně úzké vazbě na zemi, v níž má soud sídlo.

3. K existenci dostatečně úzkých vazeb se zemí, v níž má soud sídlo

51. Jak je známo, z výkladu článku 16 nařízení Řím II vyplývá, že normotvůrce Unie neuvedl žádné další podmínky, které by musely být splněny, aby soud, u něhož byla podána žaloba, mohl použít imperativní ustanovení práva státu, v němž má sídlo soud, a tím se odchýlit od obecně

[36] – V bodě 6 odůvodnění nařízení Řím II se stanoví, že „[ř]ádné fungování vnitřního trhu vyžaduje v zájmu zlepšení předvídatelnosti výsledku sporů, jistoty co do rozhodného práva a volného pohybu soudních rozhodnutí, aby kolizní normy platné v členských státech určovaly stejný právní řád bez ohledu na zemi soudu, který se sporem zabývá“.

[37] – V bodě 14 odůvodnění nařízení Řím II se stanoví, že „[p]ožadavek právní jistoty a potřeba spravedlivého posouzení jednotlivých případů jsou základními prvky v oblasti spravedlnosti“. Viz rovněž poznámka pod čarou 21 tohoto stanoviska.

[38] – V bodě 16 odůvodnění nařízení Řím II se stanoví, že „[j]ednotná pravidla by měla posílit předvídatelnost soudních rozhodnutí a zajistit přiměřenou rovnováhu mezi zájmy osoby, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, a zájmy poškozeného. Uplatnění právního řádu země, kde přímá škoda vznikla (zásada „*lex loci damni*“), vytváří spravedlivou rovnováhu mezi zájmy osoby, vůči které je vznášen nárok na náhradu škody, a zájmy poškozeného a také zohledňuje moderní přístup k občanskoprávní odpovědnosti a vývoj systémů objektivní odpovědnosti.“

[39] – Rozsudky ze dne 10. prosince 2015, Lazar (C-350/14, EU:C:2015:802, bod 29), a ze dne17. května 2023, Fonds de Garantie des Victimes des Actes de Terrorisme et d'Autres Infractions (FGTI) (C-264/22, EU:C:2023:417, bod 30).

[40] – K významu, který má pro soud, u něhož byla podána žaloba, posouzení okolností projednávané věci, viz mé stanovisko ve věci Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, bod 72).

[41] – Bonomi, A. „Article 9“, *Commentary on the Rome I Regulation*, Magnus, U. a Mankowski, P. (eds), Verlag Dr. Otto Schmidt, Kolín nad Rýnem, 2017, svazek 22, s. 599 až 629, zejména s. 626, bod 85.

použitelného práva. Zejména není zmíněna potřeba prokázat, že daná situace má úzkou vazbu na zemi, v níž má soud sídlo, která by odůvodňovala výjimečné použití těchto ustanovení [42]. Jak však upozornili někteří autoři z oboru právní vědy, toto mlčení by nemělo být vykládáno tak, že nadřazená imperativní ustanovení lze použít bez ohledu na požadavek úzké souvislosti se zemí, v níž má soud sídlo [43].

52. Vzhledem k tomu, že použití imperativních ustanovení se odchyluje od použití obecně použitelného práva podle nařízení Řím II, tato ustanovení se nepoužijí automaticky a vnitrostátní soudy musí nejprve ověřit, zda má daná situace úzkou vazbu na zemi sídla soudu [44]. Jinými slovy, a zejména v případě ustanovení, která nechrání výlučně veřejný nebo státní zájem, se soud může odvolat na článek 16 tohoto nařízení pouze tehdy, pokud členský stát soudu může odůvodnit převažující zájem na úpravě této situace [45].

53. Požadavek na úzké propojení navíc pomáhá bojovat proti tzv. forum shoppingu. Riziko uplatňování této praxe existuje zejména v situacích, jakou je ta, jež byla předmětem věci, v níž byl vydán rozsudek Inkreal [46].

54. Z toho vyplývá, že pravidla nelze in abstracto charakterizovat jako „imperativní ustanovení“ nebo rovněž in abstracto říci, zda je v projednávané věci třeba použít článek 16 nařízení Řím II. Pro účely použití tohoto ustanovení musí být zejména ze všech okolností zřejmé, že daná situace je dostatečně úzce spojena se zemí, v níž má soud sídlo.

55. Vzhledem k těmto skutečnostem mi zbývá ještě objasnit kritéria umožňující klasifikaci norem chránících individuální práva jako „imperativních ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II ve spojení s bodem 32 odůvodnění.

4. Ke kritériím pro klasifikaci norem chránících individuální práva jako „imperativních ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II

56. Nejprve podotýkám, že definici pojmu „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II, jak vyplývá z definice pojmu „imperativní ustanovení“ ve smyslu článku 9 nařízení Řím I a výše uvedené ustálené judikatury Soudního dvora [47], je třeba vykládat ve spojení s 32.

[42] – Viz bod 39 tohoto stanoviska.

[43] – Wautelet, P., „Article 16“, *Commentary on the Rome I Regulation*, Magnus, U., a Mankowski, P. (éd.), Verlag Dr. Otto Schmidt, Kolín nad Rýnem, 2019, svazek 3, s. 549 až 566, zejména body 48 a 49.

[44] – Viz bod 48 tohoto stanoviska.

[45] – O úloze blízkosti při uplatňování imperativních ustanovení a judikatuře v ní citované viz Nuyts, A., „L'application des lois de police dans l'espace (Réflexions au départ du droit belge de la distribution commerciale et du droit communautaire)“, *Revue critique de droit international privé*, 1999, s. 50; Bonomi, A., „Overriding Mandatory Provisions in the Rome I Regulation on the Law Applicable to Contracts“, *Yearbook of Private International Law*, sv. X, SELP, 2008, s. 291 a násl., a Pacuła, K., „Przepisy wymuszające swoje zastosowanie jako instrument ochrony „strony słabszej” umowy ubezpieczenia“, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, sv. 15, 2014, s. 38 a násl.

[46] – K otázce, zda existence ujednání o příslušnosti sama o sobě představuje mezinárodní prvek, který postačuje k tomu, aby mohl být uplatněn čl. 25 odst. 1 nařízení Brusel Ia týkající se ujednání o příslušnosti, viz rozsudek ze dne 8. února 2024 ve věci Inkreal (C-566/22, EU:C:2024:123, bod 39 a výroková část). V tomto rozsudku Soudní dvůr konstatoval, že ustanovení čl. 25 odst. 1 nařízení č. 1215/2012 se vztahuje na dohodu o příslušnosti, kterou si smluvní strany usazené ve stejném členském státě sjednají, že ve sporech z jejich smlouvy mají příslušnost soudy jiného členského státu, ačkoliv uvedená smlouva nemá na tento jiný členský stát žádnou jinou vazbu.

[47] – Viz bod 38 a násl. tohoto stanoviska.

bodem odůvodnění nařízení Řím II. V tomto bodě odůvodnění se zejména stanoví, že „[z] důvodu veřejného zájmu mohou soudy členských států za výjimečných okolností použít výhradu veřejného pořádku a imperativní ustanovení“ [48].

57. Z výkladu této judikatury ve spojení s bodem 32 odůvodnění nařízení Řím II podle mého názoru vyplývá, že soudy členských států mohou za „výjimečných okolností“ využít odchylný mechanismus podle článku 16 uvedeného nařízení, pokud považují použití *lex fori* za „zásadní „na základě „důvodů veřejného zájmu“. Jinými slovy, důvody veřejného zájmu podmiňují použití ustanovení *lex fori*, pokud se vnitrostátní soudy domnívají, že „[jejich] dodržování je […] zásadní“. Zejména bod 32 odůvodnění uvedeného nařízení stanoví, že „jako porušení veřejného pořádku místa soudu, který se sporem zabývá, [může být] posuzován případ, kdy by bylo v důsledku uplatnění práva určeného podle tohoto nařízení uloženo nekompenzační odškodnění exemplární nebo represivní povahy v mimořádné výši, v závislosti na okolnostech případu a právním řádu členského státu soudu, který se sporem zabývá“.

58. Zadruhé podotýkám, že ochrana podle článku 16 nařízení Řím II se automaticky nevztahuje na všechny veřejné zájmy státu. Aby tyto zájmy spadaly do oblasti působnosti tohoto ustanovení, musí být natolik důležité, že mají dopad zejména na politické, společenské nebo hospodářské uspořádání dotčeného státu [49]. Je proto důležité určit, zda v kontextu bodu 32 odůvodnění tohoto nařízení musí být odkaz normotvůrce Unie na cíle veřejného zájmu vykládán restriktivně, nebo zda se může vztahovat i na vnitrostátní ustanovení chránící individuální zájmy. Tato otázka je předmětem živé diskuse mezi autory v oboru právní vědy, protože není snadné určit hranici mezi ochranou kolektivních zájmů a ochranou individuálních zájmů [50]. Objasnění této hranice rozhodujícím způsobem přispěje k autonomnímu výkladu pojmu „imperativních ustanovení“ ve smyslu článku 16 uvedeného nařízení. Při výkladu článku 16 tohoto nařízení ve světle bodu 32 odůvodnění by totiž měla být zohledněna možnost chránit také individuální zájmy.

59. Domnívám se, že tento výklad podporují dva argumenty.

60. První argument se týká interakce mezi kolektivními a individuálními zájmy. V oblasti deliktní odpovědnosti mohou mít pravidla, která členský stát zavede za účelem ochrany určité kategorie poškozených, zejména úpravou důkazního břemene nebo stanovením minimální hranice pro náhradu škody, za hlavní cíl obnovení rovnováhy mezi protichůdnými zájmy soukromých stran. Nepřímo by tedy mohla přispět i k ochraně společenského a hospodářského uspořádání členského státu tím, že by snížila dopady dopravních nehod na veřejné zdroje [51].

61. Druhým argumentem je, že bod 32 odůvodnění nařízení Řím II zmiňuje zejména ustanovení týkající se posouzení náhrady škody, což v důsledku zahrnuje možnost, že tato náhrada škody může být hrazena mezi určitými kategoriemi fyzických osob. V této souvislosti musím zdůraznit, že ačkoli se v tomto bodě odůvodnění uvádí, že použití takových ustanovení může být považováno za „porušení veřejného pořádku místa soudu“, aniž by byl zmíněn mechanismus imperativních ustanovení, platí podle mého názoru totéž i pro tento posledně uvedený mechanismus.

[48] – Viz také bod 37 odůvodnění nařízení Řím I. K úzké vazbě mezi imperativními ustanoveními a „ochranou veřejného pořádku“ viz mé stanovisko ve věci Nikiforidis (C-135/15, EU:C:2016:281, bod 68 a násl.).

[49] – Bonomi, A., „Article 9“, *Commentary on the Rome I Regulation*, op. cit. s. 626, bod 84.

[50] – Pokud jde o diskusi právní vědy o výkladu 32. bodu odůvodnění nařízení Řím II, viz zejména Wautelet, P., „Article 16“ (Článek 16), *Commentary on the Rome II Regulation*, op. cit. s. 554, bod 15; Francq, S., a Jault-Seseke, F., „Les lois de police, une approche de droit comparé“, *Le règlement communautaire Rome I et le choix de loi dans les contrats internationaux*, op. cit. s. 360 až 371, a Pailler, L., „Conflit de lois: CJUE, 6e ch., 31 janv. 2019, aff. C-149/18, Agostinho da Silva Martins c/Dekra Claims Services Portugal SA.“, *Journal du droit international (Clunet)*, č. 3, 2019, s. 890 až 894.

[51] – Wautelet, P., „Article 16“, *Commentary on the Rome II Regulation*, op. cit. s. 554, body 15 a 16.

62. Za těchto okolností se domnívám, že ustanovení, která mají primárně chránit individuální práva a svobody, lze označit za „odchylná“ ve smyslu článku 16 nařízení Řím II, pokud je kromě skutečnosti, že tato ustanovení slaďují individuální zájmy, prokázána *existence dostatečné vazby na veřejné zájmy, které jsou v právním systému dotčeného státu považovány za zásadní*.

63. V tomto ohledu se mi zatřetí jeví jako důležité uvést – jak to učinila německá vláda –, že zvláštní ochrana poskytovaná imperativním ustanovením by se měla jevit jako nezbytné vyjádření základních právních zásad.

64. Je jistě pravda, že pravidla stanovená státy na ochranu určitých kategorií individuálních práv, jako je právo na náhradu škody pro oběti trestných činů nebo dopravních nehod, by mohla mít v rámci daného vnitrostátního právního řádu takový význam, že by byla považována za základní právní zásady, jejichž součástí by byla i zásada spravedlnosti.

65. V projednávané věci předkládající soud připomíná, že zásada spravedlivé náhrady škody stanovená v článku 52 ZZD představuje základní zásadu bulharského práva, přičemž zásada spravedlnosti je součástí veřejného pořádku státu. Jak jsem však již uvedl, tento soud konstatoval, že judikatura bulharských soudů se liší v tom, zda § 52 ZZD, z něhož vyplývá, že předmětem takové náhrady škody může být nejen utrpení, které způsobilo patologické poškození, ale veškeré způsobené utrpení, představuje imperativní ustanovení ve smyslu článku 16 nařízení Řím II, které by v původním řízení vedlo k vyloučení německého práva[52]. Skutečnost, že tato judikatura bulharských soudů je – jak uvádí předkládající soud – nejednotná, mě na první pohled vede k pochybnostem, zda je zásada spravedlnosti základní zásadou bulharského právního řádu. Ověření této skutečnosti však přísluší uvedenému soudu.

66. V každém případě musím – konečně – za čtvrté zdůraznit, že v rámci použití článku 16 nařízení Řím II ve spojení s bodem 32 odůvodnění tohoto nařízení je třeba na možnost použití imperativních ustanovení za účelem ochrany kolektivních i individuálních zájmů nahlížet ve vztahu k hmotnému právu Unie, které může představovat rozhodné právo na základě článku 4 tohoto nařízení.

67. V rozsudku HUK-COBURG I Soudní dvůr rozhodl, že směrnice 2009/103 v zásadě nebrání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví závazná kritéria pro určení nehmotné újmy, která může být předmětem náhrady. Konstatoval tedy, že tato směrnice nebrání vnitrostátní právní úpravě, která stanoví, že *pojistitel občanskoprávní odpovědnosti* z provozu motorových vozidel je povinen nahradit nemajetkovou újmu, která vznikla blízkým rodinným příslušníkům obětí dopravních nehod, pouze v případě, že tato újma měla za následek patologické poškození zdraví těchto blízkých rodinných příslušníků[53]. Soudní dvůr proto rozhodl, že vnitrostátní právní úprava použitelná na základě článku 4 nařízení Řím II, tedy vnitrostátní ustanovení, které provádí směrnici 2009/103[54]do vnitrostátního práva, je v souladu s touto směrnicí, pokud stanoví kritérium spravedlivé náhrady nemajetkové újmy.

68. Za takových okolností, kdy směrnice 2009/103 stanoví minimální částky krytí povinným pojištěním, lze o zohlednění *lex fori*, zejména pokud stanoví vyšší částky krytí, uvažovat pouze tehdy, pokud ochrana, která je považována za zásadní pro ochranu veřejných zájmů státu, v němž

[52] – Viz bod 33 tohoto stanoviska.

[53] – Rozsudek HUK-COBURG I (bod 51 a výroková část).

[54] – Jak jsem již uvedl, vnitrostátní právní úprava, o kterou se jednalo v tomto případě, byla stejná jako v projednávané věci.

má soud sídlo, ve smyslu článku 16 nařízení Řím II, je v právním řádu tohoto státu považována za *vyšší než minimální standardy zaručené unijním právem*, bez ohledu na to, co stanoví právní předpisy ostatních členských států.

69. Jak však vyplývá i z rozsudku HUK-COBURG I, povinnost pojistného krytí občanskoprávní odpovědnosti za škody způsobené třetím osobám provozem motorových vozidel se neshoduje s rozsahem jejich odškodnění na základě občanskoprávní odpovědnosti pojištěného. Povinnost pojistného krytí je totiž zaručena a definována právními předpisy Unie, kdežto rozsah náhrady škody se řídí z převážné části vnitrostátním právem. Soudní dvůr upřesnil, že z cíle a znění směrnice 2009/103 totiž vyplývá, že stejně jako směrnice, které kodifikuje, neusiluje o harmonizaci režimů občanskoprávní odpovědnosti členských států a že za současného stavu unijního práva si mohou členské státy i nadále upravit režim občanskoprávní odpovědnosti použitelný na nehody způsobené provozem motorových vozidel [55]. Soudní dvůr byl proto toho názoru, že členské státy si s ohledem zejména na čl. 1 bod 2 směrnice 2009/103 za současného stavu unijního práva zachovávají v zásadě volnost zejména při určování škod způsobených motorovými vozidly, které musí být nahrazeny, rozsahu nároku na náhrady těchto škod, jakož i osob majících nárok na tuto náhradu [56].

70. V projednávané věci právo, které je rozhodné na základě článku 4 nařízení Řím II a bylo by vyloučeno ve prospěch práva státu, v němž má sídlo soud, rozhodného na základě článku 16 uvedeného nařízení, spadá do oblasti působnosti hmotného práva občanskoprávní odpovědnosti, na něž odkazuje směrnice 2009/103 [57].

V. Závěry

71. Vzhledem k výše uvedeným úvahám navrhuji odpovědět na otázku položenou Nejvyšším kasačním soudem (Varhoven kasacionen sad, Bulharsko) takto:

„Článek 16 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II)

musí být vykládán v tom smyslu, že

brání tomu, aby takové vnitrostátní ustanovení, jako je ustanovení předmětné v původním řízení, které jako kritérium pro stanovení náhrady nemajetkové újmy utrpěné blízkými rodinnými příslušníky osoby, která zemřela v důsledku dopravní nehody, stanoví použití základní zásady práva členského státu, jako je zásada spravedlnosti, mohlo být považováno za imperativní ustanovení ve smyslu tohoto článku, ledaže soud, kterému byla věc předložena, konstatuje na základě existence dostatečně úzké vazby na zemi, v níž má soud sídlo, a podrobné analýzy znění,

[55] – Rozsudek HUK-COBURG I (body 35 a 36). Zejména z bodu 48 tohoto rozsudku vyplývá, že směrnice 2009/103 nediktuje členským státům konkrétní režim občanskoprávní odpovědnosti zejména pro určení rozsahu nároku poškozeného na náhradu škody z titulu občanskoprávní odpovědnosti pojištěného.

[56] – Rozsudek HUK-COBURG I (bod 37).

[57] – V hypotetickém případě, kdy by právní úprava použitelná na základě článku 4 nařízení Řím II spadala do působnosti směrnice 2009/103, by bylo třeba pro vyloučení jejího použití ve prospěch *lex fori* z důvodu imperativní povahy ustanovení této směrnice v právním řádu státu, v němž má sídlo soud, na základě podrobného posouzení těchto ustanovení konstatovat, že v rámci provedení směrnice 2009/103 považoval zákonodárce státu, v němž má sídlo soud, za zásadní, aby v rámci svého právního řádu poskytl nejbližším rodinným příslušníkům oběti dopravní nehody „ochranu přesahující rámec ochrany stanovené uvedenou směrnicí, přičemž by v této souvislosti zohlednil povahu a účel těchto imperativních ustanovení“. V tomto smyslu viz rozsudky Unamar (body 50 až 52) a Da Silva Martins (bod 30).

obecné systematiky, cílů a kontextu přijetí tohoto ustanovení, že je natolik důležité ve vnitrostátním právním řádu, že odůvodňuje výjimku z použití rozhodného práva určeného podle článku 4 tohoto nařízení.“